

FONTS D'INFORMACIÓ D'INTERÈS PER A L'ESTUDI DELS INCUNABLES A LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

SUMARI:

1. Diccionaris, cronologies i noms de lloc
2. Obres enciclopèdiques generals
3. Col·leccions digitalitzades d'interès
4. Repertoris bibliogràfics
5. Il·lustració i il·luminació
6. Tipografia
7. Impressors
8. Marques d'impressors
9. Enquadernació
10. Fonts i publicacions periòdiques
11. Envia els teus comentaris

1. DICCIONARIS, CRONOLOGIES I NOMS DE LLOC

- ❖ ***Diccionario de la edición y de las artes gráficas***; dirigido por John Dreyfus, François Richaudeau. Madrid [etc.]: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, cop. 1990. 721 p.: il.; 26 cm

Obra de referència sobre el món de la impremta i l'edició. Abast cronològic fins a l'actualitat. Conté conceptes tècnics, noms propis de la impressió i de l'edició, tipus gràfics, tècniques il·lustratives del llibre i d'enquadernació, etc. Ordenació alfabètica. Il·lustrat. Adient per una primera aproximació al món de la impremta i les arts gràfiques.

Topogràfic BC: SL 655(03) Dic

- ❖ ***Manuale enciclopedico della bibliofilia***; [ideazione e direzione dell'opera: Vittorio Di Giuro]. Milano: Sylvestre Bonnard, 2005. 661 p.: il.; 30 cm + 1 fullet([21] f.; 21 cm)

Diccionari enciclopèdic especialitzat en la disciplina de la impremta, tipografia primitiva i llibre antic. Ordenació alfabètica, on sovint les entrades que recullen conceptes i termes relacionats amb la impremta primitiva contenen il·lustracions i gràfics. Les entrades, firmades, contenen una interessant bibliografia complementària. Termes com manuscrit o marca tipogràfica mostren o exemplifiquen perfectament el nivell d'aquesta obra de referència. Al final hi ha un interessant catàleg de preus d'edicions valuoses i curioses. Profusió de làmines acolorides. Interessant per a introduir-se en el món del llibre antic i la bibliofília.

Topogràfic BC: BT-RICE 090.1(031) Man

Servei d'Accés i Obtenció de Documents

- ❖ **CLAIR**, Colin. *A Chronology of printing*. London: Cassell, 1969. 228 p.; 25 cm

Concisa i exhaustiva cronologia de la història de la impremta i els seus principals avenços tecnològics. Ordenació anual. Les entrades contenen els principals esdeveniments relacionats amb l'art tipogràfic, des de la creació d'un nou tipus gràfic o la data de l'edició de la Bíblia de 42 línies. En el cas de l'època incunable, fins l'1 de gener de 1501, la informació és copiosa i especialitzada. Índex complet.

Topogràfic BC: SL 655.11Cla

- ❖ **Time-table**
<http://www.xs4all.nl/~knops/timetab.html> [consulta: juliol 2008]

Cronologia del manuscrit, l'incunable i l'imprés. Dóna especial importància a les primeres edicions i a les innovacions en les tècniques del gravat.

- ❖ **Latin Paces Names File**
<http://net.lib.byu.edu/~catalog/people/rlm/latin/names.htm> [consulta: juliol 2008]

Pàgina web que aplega alfabèticament els llocs d'impressió en llatí per tal d'identificar-los amb els topònims actuals.

Accés: lliure

- ❖ **Orbis Latinus Online**
<http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/contents.html> [consulta: juliol 2008]

Versió electrònica de l'Orbis latinus de Graesse (Berlin, 1909), publicada i distribuïda per la Columbia University (NY). És un diccionari de topònims en llatí i la seva traducció a l'alemany.

Accés: lliure

2. OBRES ENCICLOPÈDIQUES GENERALS

- ❖ **BÜHLER**, Curt F. *The Fifteenth-century book: the scribes, the printers, the decorators*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, [1961]. 195 p., 8 p. de lám.: il.; 23 cm

Recorregut sintètic per l'univers de l'incunable i el manuscrit del segle XV a través dels seus protagonistes: els copistes, impressors i il·luminadors. L'autor esboça breument els principals escenaris de creació del llibre amb un llenguatge no erudit, però que es complementa amb notes que proporcionen un coneixement més profund. L'apartat de notes té la mateixa extensió que el capítol teòric. Índex complet. Bona introducció al llibre del segle XV, tant manuscrits com incunables.

Topogràfic BC: Ber-8-765

- ❖ **GASKELL**, Philip. *Nueva introducción a la bibliografía material*. Gijón: Trea, 1999. XXXI, 540 p.: il.; 22 cm

Panorama sintètic del món de l'edició des dels inicis de la impremta fins a l'actualitat. Per la claredat conceptual i el llenguatge didàctic és una de les millors aproximacions al món de

Servei d'Accés i Obtenció de Documents

l'edició antiga i moderna. Traducció de l'obra original en anglès. Completa bibliografia comentada i índex.

Topogràfic BC: SL 655(091)Gas

- ❖ **GELDNER**, Ferdinand. *Manual de incunables: introducción al mundo de la imprenta primitiva*. Madrid: ARCO/Libros, cop. 1998. 358 p.: il.; 22 cm

Interessant i concisa aproximació al món de l'incunable. Bona estructuració temàtica i conceptual, desenvolupada de forma cronològica. Comprèn des de l'apartat terminològic, la incunabulística i el desenvolupament tipogràfic des de Gutenberg fins a l'apartat de la il·lustració i el gravat, per acabar en el món de l'enquadernació. Molt complet, malgrat la seva extensió. Conceptes clars, bones notes a peu de pàgina i una extensa bibliografia li confereixen un considerable status tot i ser un manual. Bona obra de referència.

Topogràfic BC: R 093 Gel-8º

- ❖ **HAEBLER**, Konrad. *Introducción al estudio de los incunables*. Madrid: Ollero & Ramos, DL 1995. 282 p.; 24 cm

Considerada per Gaskell, com la "*millor visió de conjunt del llibre del segle XV*". Centrada exclusivament en els elements que configuren un incunable: el paper, els tipus, la columnació, els gravats, l'enquadernació, etc. A destacar l'apartat d'*Historia y bibliografía*, on destaca l'anàlisi detallada de les obres de referència (Hain, Gesamtkatalog, ...) al voltant de l'incunable, i el seu ús. Cadascun dels capítols conté una bibliografia complementària molt útil. Índex. Més directa al concepte que l'obra anterior. No obstant, ambdues són molt bones obres de referència sobre el món de l'incunable.

Topogràfic BC: Ber-8-7309

- ❖ *Incunabula and their readers: printing, selling and using books in the fifteenth century*; edited by Kristian Jensen. London: British Library, 2003. X, 291 p., [4] f. de lám.: il. (algunes col.); 26 cm

Recopilació de treballs i estudis especialitzats al voltant del llibre del segle XV. El recull abarca des de la il·luminació de bíblies incunables venecianes fins a la lectura de llibres litúrgics del segle XV o l'edició de bíblies al segle XV.

Topogràfic BC: Ber-4-3520

- ❖ **SOSA**, Guillermo S. *Manual de incunables: historia de la imprenta hasta el siglo XVIII*. Buenos Aires: Historia del Libro, 1972. 418 p.: il.; 23 cm

Síntesi de la història de l'incunable i l'art tipogràfic en els primers temps de la impremta. Breu introducció al món del paper seguida d'una anàlisi del panorama de la història de la impremta als principals països productors d'incunables. L'última part de l'obra està dedicada als trets diferencials de l'incunable com a document. A destacar un repàs bibliogràfic a les principals recopilacions d'incunables: *Annales Typographici*, l'obra de Hain, el *Gesamtkatalog Wiegendrucke*, etc. Com a apèndix, l'autor fa un brevíssim repàs a l'art tipogràfic dels segles moderns, fins el segle XVIII. Índexs i notes bibliogràfiques.

Topogràfic BC: Ber-8-7383

ALEMANYA

- ❖ **GELDNER**, Ferdinand. *Die Deutschen inkunabeldrucker: ein handbuch der deutschen buchdrucker des XV. jahrhunderts nach druckorten*. Stuttgart: Anton Hiersemann, 1968-1970. 2 v.: il.; 28 cm

Estudi sobre el naixement i propagació de la impremta a Alemanya a partir de mitjans del segle XV. El primer volum està dedicat a una breu introducció a la figura de Gutenberg, i seguidament fa un repàs per tota la geografia alemanya, ressenyant les poblacions i impressors. Les descripcions de les oficines o tallers d'impressió és concisa, però va acompanyada de bibliografia. Al final d'aquest volum hi ha un índex d'impressors. El segon volum tracta sobre la diàspora d'impressors alemanys arreu d'Europa. Ordenat per països, mostra igualment per poblacions els impressors alemanys i els seus treballs al llarg del segle XV per tota Europa. Molt interessant i completa. Bibliografia i índexs.

Topogràfic BC: Ber-4-2434-2435 (vol.1-2).

- ❖ **HAEBLER**, Konrad. *Die Deutschen Buchdrucker des XV. Jahrhunderts im Auslande*. München: J. Rosenthal, 1924. 315 p.: XXVI facsim.; 36 x 26 cm

Recorregut teòric pels impressors alemanys que desenvoluparen el seu ofici fora de l'àmbit germànic. Estructurada geogràficament, l'obra mostra els principals exponents alemanys de l'art tipogràfic del segle XV. Les entrades sintètiques aporten una breu descripció de l'oficina o impressor, les principals edicions, una descripció dels tipus emprats i finalment els repertoris que citen les edicions o els impressors. Acompanyada d'algunes reproduccions de les obres més emblemàtiques. Conté diversos índexs.

Topogràfic BC: R 655.1(43)Hae Fol

- ❖ **VOULLIÈME**, E. *Die Deutschen drucker des fünfzehnten jahrhunderts*. Berlin: Druck und Verlag der Reichsdruckerei, 1922. XVI, 175 p.; 28 cm

Obra de referència sobre els primers impressors alemanys. Recull per ordre alfabètic de localitat, els impressors, la seva producció editorial, els tipus gràfics emprats i algunes reproduccions de les seves obres més notòries. Afany d'exhaustivitat. Cadascuna de les entrades conté també els repertoris generals d'incunables que ressenyen obres dels impressors. Aproximació referencial als primers impressors de l'àmbit germànic.

Topogràfic BC: Ber-4-2403

ESPANYA

- ❖ **MÉNDEZ**, Francisco. *Tipografía española, ó, Historia de la introducción, propagación y progresos del arte de la imprenta en España, á la que antecede una noticia general sobre la imprenta de la Europa y de la China...* Madrid: Impr. de las Escuelas Pias, 1861. XIV, 436 p., [2] f. de lám., [1] f. pleg.: il., [2] facs.col.; 24 cm

Repàs, un xic anàrquic com a obra, de la història de la impremta als regnes hispànics del segle XV. Recopilació cronològica per localitats. Les edicions apareixen com a mencions, sense una descripció més o menys normalitzada. Sí que incorporen, però, una petita història bibliogràfica de l'edició. Interessant consulta com a raresa. Com a descàrrega, fer constar que es tracta d'una de les primeres recopilacions bibliogràfiques d'incunables hispànics.

Topogràfic BC: Ber-8-7436

Servei d'Accés i Obtenció de Documents

- ❖ **NORTON, F. J.** *Printing in Spain 1501-1520*. Cambridge: University Press, 1966. VIII, 227 p.; 29 cm

Obra de referència, amb intenció d'exhaustivitat, sobre els inicis de la impremta a la península Ibèrica. Ordenació geogràfica i cronològica.

Dins cadascuna de les oficines, les edicions apareixen ressenyades per ordre cronològic. Contenen una descripció molt detallada de l'edició, juntament amb el repertori que cita l'obra i les localitzacions dels exemplars. Conté dos índexs, un de general, on s'agrupen localitats i impressors, i un altre d'autors. No conté il·lustracions. L'apartat teòric no té una importància rellevant.

Topogràfic BC: R 015(46)"1501/1520"Nor 4º

ESPANYA- CATALUNYA

- ❖ **ALBAREDA, Anselm M.** *La Impremta de Montserrat: (s.XVè-XVIè)*. Montserrat: Monestir de Montserrat, 1919. 171 p., 8 p. de làm.: il. ; 29 cm

Estudi sobre la història i l'aparició de la impremta a Montserrat. Per la importància del Monestir de Montserrat i la seva biblioteca en el món del llibre a Catalunya, aquesta obra ofereix una visió molt important sobre el desenvolupament de l'edició primerenca a Catalunya. Nombroses reproduccions de xilografies i fragments d'incunables. Recull, així mateix, reproduccions de les edicions d'incunables montserratins més ressenyades.

Topogràfic BC: Bon. 5-III-13

- ❖ ***Documentos para la historia de la imprenta y librería en Barcelona (1474-1553)***; recogidos y transcritos por José Ma. Madurell Marimon; anotados por Jorge Rubió y Balaguer. Barcelona: Gremios de Editores y Libreros y de Maestros Impresores, 1955. 120, 1013 p. , [1] f. pleg. ; 25 cm

Recorregut per la història de la impremta i llibreria a Barcelona a partir de documentació original (més de 500 documents, la majoria de l'Arxiu de Protocols de Barcelona). L'abast cronològic va del 1474 al 1553. Inclou la transcripció dels textos al català modern, i índex alfabètic. La introducció per ella mateixa es pot considerar un manual per a la història de la impremta a Barcelona

Topogràfic BC: SL 655.11(467.1)Doc

- ❖ **LLANAS, Manuel.** *L'Edició a Catalunya : segles XV a XVII*. Barcelona : Gremi d'Editors de Catalunya, 2002. 350 p. : il. ; 23 cm

Completa aproximació als primers temps de la impremta a Catalunya. Cobreix cronològicament fins al segle XVII encara que el gruix de l'obra està dedicat al món de l'incunable i als impressors del segle XVI. Síntesis no especialitzada. Molt útil per a un primer contacte amb els inicis de la impremta a Catalunya. Bibliografia.

Topogràfic BC: SL 002(467.1)(091)Lla

- ❖ **BOHIGAS, Pere.** *Resum d'història del llibre*. Barcelona : Barcino, 1933. 160 p., XXIV p. de làm. : il. ; 17 cm

Clàssic de la bibliografia catalana al voltant de la història del llibre.

L'erudit català Pere Bohigas repassa de forma breu i concisa la història del llibre des dels seus inicis fins a principis d'època contemporània.

Bibliografia.

Topogràfic BC: 2004-8-20024

- ❖ **TORRE REVELLÓ**, José. *La Imprenta y el libro en Cataluña: siglo XV*. México: Club del Llibre Català, 1944. 17 p., [6] p. de lám.: il.; 23 cm

Petit estudi al voltant de l'aparició dels primers incunables a Catalunya. L'autor reitera repetidament la idea que la impremta i els primers impresos a la península Ibèrica provenen de terres catalanes. L'autor basa les seves tesis en les reputades obres de Konrad Haebler y Francisco Méndez. Conté un interessant apartat de notes comentades.

Topogràfic BC: R 6-Fol-C1/17

FRANÇA

- ❖ **CLAUDIN**, Anatole. *Histoire de l'imprimerie en France au XVe et au XVIe siècle*. Paris: Imprimerie nationale, 1900-1914. 4 v.: il., facs.; 43 cm

Monumental estudi sobre els inicis de la impremta a França. Claudin examina amb detall els principals tallers i oficines (*ateliers*), des dels inicis de *l'Imprimerie de la Sorbonne*. Ordenada cronològicament, l'obra recorre els principals treballs dels *ateliers* francesos i els seus impresos més reconeguts, les tipografies emprades complementades amb il·lustracions de gran qualitat i unes notes d'erudició contrastada. Les reproduccions, tan de tipus gràfics, com de gravats i altres elements il·lustratius, fan d'aquesta obra tot un referent – per a especialistes - en l'àmbit dels primers temps de la impremta a França.

Topogràfic BC: R 015(44)Cla Gfol

ITÀLIA

- ❖ **BROWN**, Horatio F. *The Venetian printing press: an historical study based upon documents for the most part hitherto unpublished*. London: John C. Nimmo, 1891. XVII, [4], 463 p., [22] f. de làms.: il., facs.; 27 cm

Completa història de la impremta veneciana, abarca des dels primers incunables fins a mitjans del segle XVIII. Els capítols dedicats als primers temps de la impremta a Venècia ofereixen una visió molt clara i lúcida del que representà, i el pes que tingué en el món de la impremta europea, sobretot figures com les d'Aldo Manuzio i la seva revolució tipogràfica. Dins el context de la península Itàlica és un dels nuclis impressors més excel·lents, o el que més. Índexs i bibliografia.

Topogràfic BC: Ber-4-2395

- ❖ **GANDA**, Arnaldo. *I Primordi della tipografia milanese: Antonio Zarotto da Parma, 1471-1507*. Firenze: Leo S. Olschki, 1984. X, 245 p.: il.; 31 cm

Repertori crític de les obres impreses d'Antonio Zarotto al Milà de l'últim terç del segle XV. Anàlisi tipogràfica, descripció i comentaris de les obres de l'oficina de Zarotto. Al final de l'obra hi ha reproduccions de les obres més emblemàtiques de l'impressor milanès. Bibliografia i índex.

Topogràfic BC: Ber-Fol-325

Servei d'Accés i Obtenció de Documents

- ❖ **LAIRE**, François-Xavier. *Specimen historicum typographiae romanae XV saeculi; opera et studio P. Francisci Xaver. Laire...* Romae: sumptibus Venantii Monaldini, 1778. XIV, [2], 308 p. [1] f. pleg. de làm.; 21 cm

Obra de referència sobre els inicis de la impremta a la península Ibèrica, i més especialment sobre l'activitat tipogràfica a Roma. L'autor, en la primera part, fa un recorregut per tota la geografia itàlica mostrant els primers incunables i els seus impressors, majoritàriament d'origen germànic. La segona part detalla cronològicament la producció impresa a la Itàlia del segle XV. Les descripcions bibliogràfiques de les obres són breus: hi consta autor i títol, i mostra el text de les primeres planes. Les notes a peu de pàgina donen més informació dels incunables. Interessant per a conèixer els inicis tipogràfics de mà d'una obra de finals del segle XVIII.

Topogràfic BC: BerRes. 106-8º

PAÏSOS BAIXOS

- ❖ **HELLINGA**, Wytze Gs. *The Fifteenth-century printing types of the Low Countries*; Wytze and Lotte Hellinga; [translated from the Dutch by D. A. S. Reid]. Amsterdam: Menno Hertzberger and Co., 1966. 2 vol. XXVIII, 267, 505 p.: il., map.; 39 cm

Complet i exhaustiu panorama dels primers temps de la impremta als Països baixos. El primer volum presenta els impressors per ordre cronològic i les seves edicions, juntament amb els tipus emprats i algunes de les característiques que componen les edicions. La segona part o volum són les reproduccions de planxes i pàgines impreses de les edicions esmentades prèviament en el volum anterior. Recomanada per aquells investigadors de la primerenca impremta als Països baixos. Notes bibliogràfiques i índexs complets.

Topogràfic BC: Ber-Gfol-52-53 (vol.1-3)

REGNE UNIT

- ❖ **CLAIR**, Colin. *A History of Printing in Britain*. London: Cassell, [1965]. 8, 314 p.; 22 cm

Recorregut cronològic per la història de la impremta a la Gran Bretanya, des dels inicis fins al segle XX. Sintètic i clar en les exposicions, aborda de forma superficial però detallada el devenir de la indústria editorial anglesa. Índexs i bibliografia. Conté il·lustracions de les principals edicions d'incunables i d'impressos destacats. Visió general sobre la història de la impremta britànica.

Topogràfic BC: Ber-8-7369

- ❖ **QUANTIN**, Albert. *Les Origines de l'imprimerie et son introduction en Angleterre*. Paris: Imprimerie A. Quantin et Cie, 1877. 70 p.; 29 cm

Introducció teòrica als inicis de la impremta en els seus principals exponents: Gutenberg, Fust, Schoeffer i un d'origen anglès i el més excel·lent de tots els britànics, William Caxton, l'impressor d'incunables anglesos per excel·lència.

Topogràfic BC: Ber-4-2406

3. COL·LECCIONS DIGITALITZADES D'INTERÈS

❖ **Biblioteca Virtual del Patrimonio Bibliográfico**

<http://bvpb.mcu.es/es/estaticos/contenido.cmd?pagina=estaticos/presentacion> [consulta: juliol, 2008]

Projecte cooperatiu del Ministeri de Cultura i les comunitats autònomes. L'objectiu és donar accés a les col·leccions de manuscrits i llibres antics que configuren el patrimoni històric espanyol.

En aquest moment hi ha uns 2000 títols de documents digitalitzats, que pertanyen a les biblioteques públiques de l'Estat.

Accés: lliure

❖ **Gutenberg digital**

<http://www.gutenbergdigital.de/gudi/eframes/index.htm> [consulta: juliol 2008]

Pàgina web dedicada a la producció impresa de Gutenberg. Patrocinada per la Universitat de Göttingen, es tracta d'un recurs electrònic que proporciona la màxima informació sobre les bíblies impreses per l'oficina de Gutenberg. Destaca la base de dades, sobretot gràfica, en la que les imatges escanejades tenen una gran qualitat i la interfície de cerca és molt senzilla.

❖ **Incunabula collections of the British Library**

Complet recurs virtual dins la pàgina web de la British Library. Comprén diferents seccions dins l'univers dels incunables, entre les que consten:

- *Gutenberg Bible Digitalisation*
- *Caxton Chaucer's Digitalisation*
- *Catalogues* (Catàlegs d'incunables per zones geogràfiques)
- *Incunabula Short Title Catalogue*
- *Illustrated ISTC on CD-ROM*

Destaquem l'ISTC, ja que conté les localitzacions de les diferents edicions d'incunables.

<http://www.bl.uk/collections/hoinc.html> [consulta: juliol 2008]

Accés: lliure

❖ **The Morgan Library and Museum**

<http://www.themorgan.org/collections/default.asp> [consulta: juliol 2008]

Recurs virtual que proporciona la possibilitat de fullejar alguns dels incunables més valuosos del món, entre ells la Bíblia Llatina de Fust. La qualitat de les imatges i la possibilitat d'obtenir una aproximació molt detallada i definida juntament amb una claredat en la navegació li atorguen una excel·lent qualificació.

❖ **VDIB: Verteilte Digitale Inkunabelbibliothek**

<http://inkunabeln.ub.uni-koeln.de/> [consulta: juliol 2008]

Catàleg virtual dels incunables dipositats a les biblioteques de la universitat de Colònia i la Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel. La col·lecció d'ambdós acull aproximadament uns 5.000 títols. Els incunables digitalitzats tenen una qualitat excel·lent, on el grau de definició i de navegació dins el recurs virtual és òptim. Igualment les múltiples opcions per a la cerca (fins i tot, es pot cercar pel número de referència del repertori del GesamtKatalog o el Hain) són molt bones.

Accés: lliure

4. REPERTORIS BIBLIOGRÀFICS

BIBLIOGRAFIES GENERALS

- ❖ **BRUNET**, Jacques-Charles. *Manuel du libraire et de l'amateur de livres : contenant 1° un nouvea dictionnaire bibliographique ... 2° une table en forme de catalogue raisonné ...* / par Jacques-Charles Brunet. 5e éd. originale entièrement refondue et augmentée d'un tiers par l'auteur. Paris : Dorbon-ainé, [ca. 1880]

Repertori selectiu de obres especialment seleccionades per la seva bellesa, notorietat bibliogràfica o conceptual. El Manuel de Brunet és una obra imprescindible en qualsevol cerca d'edicions valuoses, rares o precioses. Els criteris de Brunet estan basats en criteris subjectius, tanmateix es tracta d'un clàssic.

Topogràfic BC: Ber-8-10635-103640

- ❖ **COPINGER**, Walter Arthur. *Supplement to Hain's Repertorium bibliographicum*. London: Henry Sotheran and Co, 1895 –1902. 3 v.

Repertori, en 3 volums, que intenta completar els buits i mancances del *Repertorium bibliographicum...* de Hain. El primer dels volums esmena, corregeix i amplia les notícies del "Hain". Les entrades apareixen per número de registre, encara que només ressenya els que hi cal fer alguna correcció o anotació.

Els altres dos volums són una ampliació del Hain: citen els incunables que no s'hi ressenyen.

Ordenat per autor, la notícia és molt semblant a la del Hain, mostra també el repertori que el cita. La segona part del tercer volum conté *Printers and publishers of the XV century with lists of their works* de Konrad Burger, índex d'impressors ordenat alfabèticament on figuren també els repertoris que citen les notícies.

Topogràfic BC: R (0)-8°-51-53

- ❖ **Gesamtkatalog der Wiegendrucke**: herausgegeben von der Kommission für der Gesamtkatalog der Wiegendrucke. Leipzig: Karl W. Hiersemann, 1925- v.

Obra magna de referència al món dels incunables. Exhaustiva. Ordenació alfabètica per autor. Les entrades contenen la descripció bibliogràfica, un breu esbós biogràfic de l'autor, els tipus gràfics emprats, l'empremta, la localització de l'obra i els repertoris que la citen.

Conté un quadre de correspondències entre el mateix Gesamtkatalog i el Hain. Bibliografia.

Per la seva intenció d'exhaustivitat encara es troba inacabada. Ara per ara, és l'obra més completa i de valor excepcional pels investigadors.

Topogràfic BC: R 016.093 Ges 4°

Existeix una versió en línia

<http://www.gesamtkatalogderwiegendrucke.de/> [consulta: juliol 2008]

Accés: lliure

- ❖ **HAIN**, Ludwig. *Repertorium bibliographicum, in quo libri omnes ab arte typographica inventa usque ad annum MD*. Milano: Görlich, 1948. 4 v.; 21 cm

Imponent bibliografia que conté, per ordre alfabètic d'autors, la descripció breu d'uns 16.300 incunables. Gran quantitat d'aquests registres duen un asterisc, per indicar quins foren

Servei d'Accés i Obtenció de Documents

revisats personalment per l'autor. Degut al seu traspàs, l'obra no fou completada. Algunes descripcions són simples referències bibliogràfiques. Afany d'exhaustivitat.

Topogràfic BC: Ber-8-3573-3576

Existeix una versió escanejada d'aquesta obra dins la pàgina del projecte Gallica.

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4854b> [consulta: juliol 2008]

Accés: lliure

- ❖ **Incunabula [Microforma] : the printing revolution in Europe, 1455-1500** / [editor-in-chief: Dr. Lotte Hellinga]. Woodbridge [etc.] : Research Publications, 1992-<2007>

Col·lecció de facsímils d'incunables en suport microfita extrets de l'obra *Incunabula Short Title Catalogue (ISTC)* de la British Library, que conté alguns dels millors exemples d'incunables impressos abans de 1500, alguns d'ells molt rars i curiosos. L'obra està dividida en unitats conceptuals: des dels primers incunables a incunables de textos cartogràfics, o els primers temps de la impremta a Itàlia, incunables de medicina, de lleis, etc. Especialment destinada a estudiosos i investigadors.

Topogràfic BC: R 093 Inc-4°

- ❖ **LA SERNA SANTANDER**, Charles Antoine de. *Dictionnaire bibliographique choisi du quinzième siècle, ou Description par ordre alphabétique des éditions les plus rares et les plus recherchées du quinzième siècle ; précédé d'un Essai historique sur l'origine de l'imprimerie, ainsi que sur l'histoire de son établissement dans les villes, bourgs, monastères et autres endroits de l'Europe; avec la notice des imprimeurs qui y ont exercé cet art jusqu'à l'an 1500*. A Bruxelles: Imprimerie de J. Tarte..., 1805-1807. 3 vol.: il.; 25 cm

Repertori bibliogràfic d'incunables, sense afany d'exhaustivitat, que recull aquelles edicions més rares i més buscades. És, doncs, una selecció bibliogràfica d'incunables sota uns criteris subjectius. Cadascuna de les entrades incorpora, a part de les dades bibliogràfiques identificatives, fragments de colofons o dels preliminars de les obres, així mateix, en alguns casos figura el número d'exemplars venuts, el preu i la llibreria que els venia. Són simples curiositats que aporten un petit valor afegit a un tipus de recurs com aquest.

Topogràfic BC: Ber-8-3597-3799

- ❖ **REICHLING**, Dietrich. *Appendices ad Hainii-Copingeri Repertorium bibliographicum*. Monachii: sumptibus Jac. Rosenthal, 1905-1911. 7 v.; 24 cm

Eina d'ús del repertori del "Hain". Ordena alfabèticament les edicions per autor. Les entrades contenen una breu descripció bibliogràfica, on hi consta la signatura i la transcripció dels primers fragments de l'obra. Igualment es fa constar la localització de l'obra i el repertori que la cita. L'últim volum conté un útil índex de llocs d'edició i impressors.

Topogràfic BC: Bon. 1-II-7-8

ESPANYA

- ❖ **HAEBLER**, Konrad. *Bibliografía ibérica del siglo XV: enumeración de todos los libros impresos en España y Portugal hasta el año de 1500*. La Haya: Martinus NijhoffLeipzig : Karl W. Hiersemann, 1903-1917. 2 vol. VII, 385; IX, 258 p., taules; 23 cm

Servei d'Accés i Obtenció de Documents

Bibliografia d'obres impreses a la península Ibèrica fins el 1500. Ordenació alfabètica per autor. Les entrades contenen descripcions molt acurades. Contenen l'autor, el títol complet, les dades de l'impressor i la data, descripció física, columnacions, signatura, transcripció de les primeres línies d'alguns capítols, transcripció del colofó. Les entrades aporten una important història sobre l'obra, comentaris i d'altres informacions relacionades amb els exemplars. Així mateix, en cada registre hi figura les localitzacions dels exemplars coneguts. Segons l'autor, l'obra té una intenció d'exhaustivitat.

El final del volum primer conté un útil índex d'impressors amb els principals treballs ordenats cronològicament. El segon volum, a l'última part, conté uns quadres de correspondències entre impressors, dates, tipus gràfics, edicions, etc.

Obra de referència per antonomàsia de l'incunable hispànic.

Topogràfic BC: Ber-8-3661-3662

- ❖ **KURZ**, Martin. *Handbuch der iberischen Bilddrucke des XV. Jahrhunderts*. Leipzig: Hiersemann, 1931. IX, 250 p.; 31 cm

Repertori bibliogràfic d'incunables hispànics il·lustrats. Ordenació alfabètica d'autors. Les referències són breus: contenen, a part de les mínimes dades bibliogràfiques, el colofó, localització del document i repertori que el cita. Així mateix, les il·lustracions són ressenyades, indicant el quadern corresponent, títol i autor si en tenen, dimensions i l'obra que el cita. Conté índexs d'impressors i taules de correspondències entre els repertoris generals (*Gesamtkatalog, Hain,...*).

Topogràfic BC: R 096(46)P Kur 4º

- ❖ **VINDEL**, Francisco. *El Arte tipográfico en España durante el siglo XV*. Madrid: Ministerio de Asuntos Exteriores, Relaciones Culturales, 1945-1951. 9 vol.; 35 cm

Repertori bibliogràfic d'incunables hispànics. Ordenació geogràfica. Ordenat per impressors. Les entrades contenen una breu descripció bibliogràfica, les dades d'activitat de l'impressor, i el més interessant, les reproduccions d'algunes de les pàgines més emblemàtiques o significatives del document. Al final de les reproduccions figura el tipus emprat, els repertoris que citen l'obra i la seva localització.

Topogràfic BC: R 016:093(46)Vin-Fol

FRANÇA

- ❖ **PERICAUD**, Antoine. *Bibliographie lyonnaise du XVe siècle: deuxième partie contenant le catalogue des imprimeurs et des libraires de Lyon de 1473 a 1500*. Lyon: Imprimerie de Chanoine, 1852. vol. ; 24 cm

Bibliografia d'incunables impresos en oficines d'impressió lioneses. L'obra es compon de tres parts, la primera dedicada a una introducció històrica de l'aparició de la impremta a Lió. Segonament, el gruix del treball és la bibliografia que recull els incunables lionesos. Ordenats per any d'edició, les descripcions bibliogràfiques són breus, però indica el repertori bibliogràfic que les buida. Finalment, l'estudi aporta un índex d'impressors i d'oficines lioneses, ordenades alfabèticament i que contenen una breu informació identificativa.

Topogràfic BC: Bon. 3-II-17

ITÀLIA (vegeu també la secció *Itàlia* dins l'apartat Obres enciclopèdiques)

- ❖ **Fava, Mariano.** *La stampa a Napoli nel XV secolo*. Halle: E. Karras Verlag, 1913. 2 v.; 24 cm

Història de la tipografia napolitana del s. XV. El primer volum és d'història i biografia (a través de documents conservats en arxius napolitans) i el segon és bibliogràfic: dona notícia de totes les edicions napolitanes del s. XV. Ordenació per tipògrafs i per cronologia d'edicions.

Topogràfic BC: R 016:093(45.721)Fav 8º

PAÏSOS BAIXOS

- ❖ ***Incunabula printed in the Low Countries (ILC): a census***; edited by Gerard van Thienen & John Goldfinch. Nieuwkoop: De Graaf, 1999. LIX, 636 p.; 24 cm

Bibliografia d'incunables dels Països baixos. L'obra llista més de 2.200 edicions de les quals se'n conserven unes 14.300 a biblioteques de tot el món. Es tracta d'un subproducte de la ISTC (Incunabula Short-Title Catalog). Les entrades – ordenades alfabèticament per autor - contenen una breu descripció de l'obra, repertori que la cita i la seva localització. El final de l'obra conté un interessant índex de localitats dels països baixos, i dins de cada ciutat o vila apareixen els impressors i les seves obres ordenades cronològicament.

Topogràfic BC: 2004-8-94

PORTUGAL

- ❖ **HAEBLER, Konrad.** *Bibliografía ibérica del siglo XV: enumeración de todos los libros impresos en España y Portugal hasta el año de 1500*. La Haya: Martinus NijhoffLeipzig : Karl W. Hiersemann, 1903-1917. 2 vol. VII, 385; IX, 258 p., taules; 23 cm

Bibliografia d'obres impreses a la península Ibèrica fins el 1500. Ordenació alfabètica per autor. Les entrades contenen descripcions molt acurades. Contenen l'autor, el títol complet, les dades de l'impressor i la data, descripció física, columnacions, signatura, transcripció de les primeres línies d'alguns capítols, transcripció del colofó. Les entrades aporten una important història sobre l'obra, comentaris i d'altres informacions relacionades amb els exemplars. Així mateix, en cada registre hi figura les localitzacions dels exemplars coneguts. Segons l'autor, l'obra té una intenció d'exhaustivitat.

El final del volum primer conté un índex d'impressors amb els principals treballs ordenats cronològicament. El segon volum, a l'última part, conté uns quadres de correspondències entre impressors, dates, tipus gràfics, edicions, etc.

Topogràfic BC: Ber-8-3661-3662 (vol.1-2)

REGNE UNIT

- ❖ **DUFF, E. Gordon.** *Fifteenth century english books : a bibliography of books and documents printed in England and of books for the english market printed abroad*. [London]: Bibliographical Society at the Oxford University Press, 1917. IX, 136 p.; 29 cm

Recull bibliogràfic d'obres impreses a les Illes Britàniques al segle XV. Ordenació alfabètica per autors. Cadascuna de les entrades conté, a part de l'autor, una completa descripció bibliogràfica amb els tipus emprats, la localització dels exemplars i el repertori que el cita. Així mateix, alguns dels registres contenen una petita història bibliogràfica de l'edició.

Servei d'Accés i Obtenció de Documents

Completa l'obra un índex molt útil de tipus gràfics i impressors. Panorama sobre l'edició britànica al segle XV.

Topogràfic BC: Ber-4-40

CATÀLEGS

ALEMANYA

- ❖ ***Bayerische Staatsbibliothek Inkunabelkatalog***: BSB-Ink; [Redaktion: Elmar Hertrich in Zusammenarbeit mit Hermann Engel, Günter Mayer und Gerhard Stalla]. Wiesbaden: Reichert, 1988-2005. 6 vol.; 29 cm

Catàleg d'incunables dipositats a la Bayerische Staatsbibliothek. El registre conté una breu descripció de l'edició on, a part de dades bibliogràfiques, apareixen els repertoris que buiden l'edició amb els corresponents identificadors.

Topogràfic BC: R 017.1(430.1-43.6Munic):093-Bay-4º

L'edició electrònica del catàleg, és consultable a:

<http://mdzx.bib-bvb.de/bsbink/start.html> [consulta: juliol 2008]

Accés: lliure

- ❖ ***InkunabelKatalog INKA (Inkunabel-Katalog deutscher Bibliotheken)***
<http://www.inka.uni-tuebingen.de/> [consulta: juliol 2008]

Catàleg col·lectiu d'incunables existents a les biblioteques d'Alemanya. La interfície de cerca permet buscar documents a partir de referències en repertoris bibliogràfics, a part de les més habituals com títol, autor, format, i fins i tot signatura. Igualment la cerca es pot filtrar per biblioteca.

Les entrades catalogràfiques contenen, entre d'altres, signatura i els repertoris que les buiden.

Accés: lliure

BÈLGICA

- ❖ **POLAIN, M.-Louis**. *Catalogue des livres imprimés au quinzième siècle des bibliothèques de Belgique*. Bruxelles: Société des Bibliophiles & Iconophiles de Belgique, 1932. 5 vol.; 29 cm

Repertori general dels impresos del s. XV que es troben a les biblioteques de Bèlgica, i de col·leccions particulars. Recull més de 4.000 entrades. Inclou taules de concordances amb altres repertoris d'incunables i índexs.

Topogràfic BC: 2005-4-4077-4080

ESPANYA

- ❖ ***Catálogo general de incunables en bibliotecas españolas***; coordinado y dirigido por Francisco García Craviotto. Madrid: Ministerio de Cultura. Dirección General del Libro y Bibliotecas, 1989-1994. 4 vol.; 30 cm

Repertori bibliogràfic que recull els incunables dipositats en biblioteques de l'Estat espanyol. Ordenat alfabètic per l'autor o el títol de l'obra, l'entrada aporta una breu informació descriptiva, els repertoris que la buiden i finalment la ubicació dels exemplars.

Topogràfic BC: Ber-4-1436-1437

Servei d'Accés i Obtenció de Documents

Es complementa amb els posteriors apéndixs:

- ❖ ***Catálogo general de incunables en bibliotecas españolas***; Segundo, tercero y cuarto apéndice ; por Julián Martín Abad. Madrid : Biblioteca Nacional : Ministerio de Cultura, 1993, 2002, 2004. 99, 167, 133 p. **Topogràfics BC: R 016:091(464.115)Bib 4º**

ESTATS UNITS D'AMÈRICA

- ❖ ***Incunabula in american libraries: a third census of fifteenth-century books recorded in north american collections***; reproduced from the annotated copy maintained by Frederick R. Goff. Millwood: Kraus International, cop. 1973. 798 p.; 29 cm.

Repertori bibliogràfic que recull els incunables dipositats en biblioteques nord-americanes. L'obra agrupa les edicions per ordre alfabètic d'autor, incloent una breu descripció bibliogràfica, més els repertoris que buiden l'edició i la seva localització. Conté un interessant índex de referències.

Topogràfic BC: R 016:093(73)Inc 4º

FRANÇA

- ❖ ***Catalogue des incunables: (CIBN)*** / Bibliothèque nationale. Paris: la Bibliothèque, 1981- <2006> . v.; 27 cm

Repertori d'incunables de la Bibliothèque Nationale de France. Ordenació alfabètica per autor. A part de les principals dades bibliogràfiques, els registres contenen la localització dins la Biblioteca i els diferents repertoris bibliogràfics que els referencien o buiden.

Topogràfic BC: R 017.1(443.611):093Bib 4º

- ❖ **PELLECHET, Marie.** *Catalogue général des incunables des bibliothèques publiques de France*. Paris: Alphonse Picard et fils, 1897-1909. 3 v. XVIII, 602; XVIII, 593; VIII, 653 p.; 25 cm

Catàleg d'incunables de biblioteques de França de titularitat pública. Les biblioteques representades estan llistades a la introducció. Com a curiositat, mencionar que aquesta obra només arriba fins a la lletra G. Ordenada alfabèticament per autor, les entrades força sintètiques contenen una breu descripció de l'obra, les primeres frases o paraules de pàgines concretes i del colofó, juntament amb el repertori bibliogràfic que les cita i finalment la seva localització. Obra idònia per a localització d'incunables a França, si no fos per la seva condició d'inacabada.

Topogràfic BC: Ber-8-3577-3579 (vol.1-3)

ITALIA

- ❖ ***Indice Generale degli Incunaboli delle Biblioteche d'Italia***. A cura del Centro Nazionale d'Informazioni Bibliografiche. Roma: La Libreria dello Stato, 1943-1981. 6 v.; 30 cm

Catàleg d'incunables dipositats a biblioteques italianes, amb intencionalitat d'exhaustivitat. Ordenació alfabètica per autor, breu descripció bibliogràfica i les referències de repertoris bibliogràfics, tipus Hain o Gesamtkatalog que buiden les edicions. Així mateix, consten les localitzacions de les biblioteques italianes.

Topogràfic BC: R 017.1(45Pis):093 Raf 4º

REGNE UNIT

- ❖ ***Catalogue of books printed in the XVth century now in the British Museum.*** London: The Trustees of the British Museum, 1962-1971. 13 vol.; 38 cm

Catàleg d'incunables existents a l'actual British Library. El volum d'incunables de que disposa la Biblioteca, un 40% dels existents al món, converteixen aquest repertori en una mena de bibliografia general d'incunables.

L'obra, ordenada geogràficament, conté breus descripcions dels incunables (autor, títol, i any) i la reproducció d'alguna de les parts del mateix, encara que petita.

Topogràfic BC: Ber-Fol-213-225

- ❖ ***The Illustrated ISTC on CD-ROM*** [Recurs electrònic]: the illustrated short- title catalogue on CD-ROM; [conceived by Lotte Hellinga; compiled... by Martin Davies ... (et al.)]. Reading [England]: Primary Source Media in association with The British Library; Woodbridge, Connecticut, 1998. 4 discs òptics; 12 cm en contenidor de 24 x 22 x 5 cm + 1 guia d'usuari

Catàleg d'incunables existents dins el fons de la British Library, a part d'altres biblioteques arreu del món.

L'ISTC en format electrònic, suport CD-ROM, conté les mateixes dades bibliogràfiques que la versió virtual: <http://www.bl.uk/collections/hoinc.html> [consulta: maig 2008]. Encara que aquesta última conté fragments de les edicions en una qualitat gràfica excel·lent. Dins les dades, a part d'una completa descripció bibliogràfica, inclou un apartat bibliogràfic que complementa la història de l'edició en concret, i les diferents localitzacions. Eina molt interessant, encara que la seva homòloga virtual ja aporta l'element visual incorporat.

Topogràfic BC: Res. 1897-8º

5. IL·LUSTRACIÓ i IL·LUMINACIÓ

- ❖ **BLUM, André.** *La Miniature française aux XVe et XVIe siècles.* Paris [etc.]: Les Éditions G. van Oest, 1930. 128 p., 100 f. de làm.; 36 cm

Obra eminentment gràfica sobre el món de la miniatura francesa. Recorregut pels principals il·lustradors i miniaturistes francesos dels segles XV i XVI. També es fa un repàs retrospectiu d'artistes com Jean Fouquet o els germans Limbourg. Les reproduccions de les miniatures tenen un lloc preeminent en l'obra. Cadascuna de les miniatures és registrada, indica la font i la biblioteca on està localitzada. El color en les miniatures reproduïdes li hagués donat un valor afegit a l'obra. Per la resta és una obra gràfica de referència pel món de la miniatura francesa.

Topogràfic BC: Ber-Fol-C 1/6

- ❖ **BLUM, André.** *Les Origines du livre à gravures en France : les incunables typographiques.* Paris: G. van Oest ; Bruxelles, 1928. XI, 100 p., 78 p. de làm.; 33 cm

Completa introducció a les tècniques xilogràfiques dels primers incunables francesos. Àmpliament il·lustrada, l'obra està dividida en dues parts: en la primera es tracta l'aparició i el desenvolupament de la xilografia als incunables i, en la segona, es mostren els exemples més notoris d'aquesta tècnica il·lustrativa. Juntament amb el treball d'André Martin, s'ofereix una visió molt completa de la il·lustració en els incunables francesos.

Topogràfic BC: Ber-Fol-403

Servei d'Accés i Obtenció de Documents

- ❖ **FAVA**, Domenico. *I Libri italiani a stampa del secolo XV: con figure della biblioteca nazionale centrale di Firenze*. Milano: Ulrico Hoepli, 1936. 278 p., XXII, A-D p. de làm.: il.; 27 cm

Recull d'incunables italians il·lustrats. Ordenació cronològica, cadascuna de les entrades conté una breu descripció bibliogràfica, on consten també l'exemplar que els buida i les pàgines de l'incunable que estan il·lustrades. Índexs.

Topogràfic BC: Ber-8-3537

- ❖ **HIND**, Arthur M. *An Introduction to a history of woodcut...: fifteenth century*. New York: Dover Publications, 1963. 2 v. ; 20 cm

Síntesi de la tècnica xilogràfica al llibre del segle XV. Obra ordenada geogràficament, i per artistes. Al primer volum hi ha una aproximació teòrica al món de la xilografia i d'altres tècniques il·lustratives del llibre del segle XV. Al segon volum, l'autor repassa a nivell geogràfic l'evolució de les arts esmentades i els principals impulsors i creadors, des del món germànic, passant pel regne de França, els Països Baixos i l'Europa meridional (Itàlia i península Ibèrica), així com les Illes Britàniques. Profusament il·lustrat. Bibliografia especialitzada. Índexs d'artistes.

Topogràfic BC: Grav 761.1(09) Hin 8°(vol.1-2)

- ❖ **HODNETT**, Edward. *English woodcuts 1480-1535*. London: Oxford University Press, 1935. XV, 483 p., 112 p. de làm.: il.; 28 cm

Tractat sobre l'origen i desenvolupament de la xilografia britànica. L'autor, a la primera part de l'obra, teoritza sobre la tècnica del gravat sobre fusta, proporcionant a la segona part una àmplia bibliografia sobre la xilografia. El tercer bloc està dedicat als principals gravadors i a les seves obres. Finalment hi ha un apèndix gràfic que conté els principals treballs xilogràfics d'incunables i primers impresos britànics. Inclou un índex de gravats.

Topogràfic BC: Ber-4-1581

- ❖ **LYELL**, James P. R. *La Ilustración del libro antiguo en España*. Madrid: Ollero & Ramos, cop. 1997. 442 p.: il.; 25 cm

Obra de referència sobre la il·lustració d'incunables i impresos hispànics. La primera part de l'estudi està dedicada a la il·luminació i il·lustració dels incunables: des dels primers temps de la xilografia hispànica a les principals localitats on s'il·lustraven les edicions d'incunables. Profusament il·lustrat, ofereix una visió panoràmica sobre les tècniques il·lustratives dels incunables. Extensa bibliografia i índex analític complet.

Topogràfic BC: Grav 655.533(460)"14/15" Lye 8°

- ❖ **MARTIN**, André. *Le Livre illustré en France au XVe siècle*. Paris: Lib. Felix Alcan, 1931. VIII, 172 p., XXXII f. de làm.: il.; 24 cm

Estudi específic sobre la il·lustració d'incunables del segle XV. L'obra està dividida en tres parts, la primera dedicada a una anàlisi detallada de la il·lustració i del gravat a l'incunable, la segona és un recull d'artistes il·luminadors i gravadors, i la tercera exposa els principals llibres que s'il·lustraren. Conté un apartat gràfic que reproduïx les principals il·lustracions d'incunables impresos a França al segle XV.

Topogràfic BC: Ber-8-9247

Servei d'Accés i Obtenció de Documents

- ❖ **OLSCHKI**, Leo S. *Le Livre illustré au XVe siècle*. Florence: Leo S. Olschki, 1926. XL, 80 p., CCXX p. de lám.: il.; 25 cm

Selecció d'incunables, i alguns impresos del segle XVI, a raó de les seves il·luminacions o gravat. Resultat d'una exposició homònima, recull algunes de les obres més significatives en el camp de la il·lustració i del gravat del segle XV, i en casos del XVI. La selecció geogràfica abarca Alemanya, França, la península Ibèrica, Itàlia i els Països baixos. Consta de dues parts: la primera, teòrica i expositiva, mostra el desenvolupament del gravat i la il·lustració a les diferents geografies, juntament amb la descripció de les obres seleccionades, on s'inclouen els comentaris d'alguns dels repertoris més importants glossant les seves il·lustracions. La segona part mostra les reproduccions d'alguns dels gravats o il·lustracions de les obres seleccionades. Bona introducció al món de la il·lustració i el gravat de l'incunable.

Topogràfic BC: Ber-8-4072

- ❖ **POLLARD, A.** *Early illustrated books: a history of the decoration and illustration of books in the 15th and 16th centuries*. London: Kegan Paul, Trench, Trübner & Co., 1893. XVI, 256 p., [1] f. de lám.: il., facs.; 22 cm

Concís i sintètic recorregut pel món del gravat dels incunables i primers impresos. Ordenació geogràfica per països, amb els principals gravadors i edicions il·lustrades, amb exemples d'època. Índex. Molt útil per a disposar d'una primera introducció al món de la il·lustració i del gravat de la impremta primerenca.

Topogràfic BC: Ber-8-6369

- ❖ **WORRINGER**, Wilhelm. *Die Altdeutsche buchillustration*. München: R. Piper & Cia., 1921. 152 p.: il, 24 cm.

Estudi sobre la il·lustració d'incunables alemanys. L'obra mostra els principals artistes i els seus millors treballs d'il·luminació i il·lustració en els incunables alemanys, destaquen les obres de Dürer. Eminentment gràfica, la qualitat en la reproducció de les xilografies és molt bona, fet que proporciona una millor comprensió de la tècnica en conjunt. L'ordenació en els continguts és cronològica, des dels inicis de la impremta fins a la primera dècada del segle XVI. Índexs de gravadors.

Topogràfic BC: Ber-4-2832

6. TIPOGRAFIA

- ❖ **CARTER**, Harry. *Orígenes de la tipografía: punzones, matrices y tipos de imprenta*. Madrid: Ollero y Ramos, 1999. 214 p.: il.; 25 cm

Recull de ponències i conferències. Els capítols ofereixen una visió panoràmica i sintètica dels orígens i desenvolupament de la tipografia primerenca. Es tracta d'una aproximació no especialitzada al món de la tipografia i la primera impremta, així i tot, les notes al peu dels articles són d'un cert nivell. Índex i bibliografia.

Topogràfic BC: R 655.24"14/15"Car-8º

- ❖ **HAEBLER**, Honrad. *Typenrepertorium der Wiegendrucke*. Halle: Rudolf Hanpb, 1905-1922. 5 v.; 24 cm

Repertori tipogràfic per la geografia de l'incunable (Imperi, Anglaterra, França, Itàlia, Països Baixos i península Ibèrica). Haebler, prenent la lletra M com a model, identifica els tipus

Servei d'Accés i Obtenció de Documents

emprats pels impressors dels diferents territoris, establint un mapa tipogràfic. Dins cada territori, ordena alfabèticament per població els impressors, detalla els anys d'activitat i sobretot els tipus emprats, identificats i il·lustrats. Els últims volums de l'obra apleguen les taules de correspondències entre els tipus i els impressors que els empraren. Obra cabdal de la tipografia incunable.

Topogràfic BC: R 655.2(083)P 8º Hae

- ❖ **UPDIKE**, Daniel Berkeley. *Printing types: their history, forms and use*. London: Oxford University Press, 1937. 2 v.; 24 cm

Obra de referència en l'àmbit de la història de la tipografia i les arts tipogràfiques del llibre. Recorregut cronològic des de la fabricació dels tipus mòbils a les tipografies nacionals d'època moderna (francesa, italiana, alemanya, holandesa i les hispàniques). L'erudició i la profunditat dels coneixements exposats la situen dins dels millors compendis de l'art tipogràfic dels inicis de la impremta.

Notes a peu de pàgina, il·lustracions i una bibliografia especialitzada i comentada completen un treball de gran qualitat e imprescindible pels estudiosos.

Topogràfic BC: Ber-8-7709-7710 (vol.1-2)

ESPANYA

- ❖ **HAEBLER**, Konrad. *Typographie ibérique du quinzième siècle: reproduction en facsimile de tous les caractères typographiques employés en Espagne et en Portugal jusqu'à l'année 1500; avec notices critiques et biographiques par Conrad Haebler = Tipografía ibérica del siglo XV: reproducción en facsímile de todos los caracteres tipográficos empleados en Espana y Portugal hasta el año 1500*. La Haye: M. NijhoffLeipzig: K.W. Hiersemann, 1902. 91, 91 p., 87 f. de lám.: il.; 37 cm

Topogràfic BC: Bon. 1-IV-9

Reproducció en facsimil de tots els caracters tipogràfics usats a la península Ibèrica fins l'any 1500. Bilingüe, francès-castellà

- ❖ **MÉNDEZ**, Francisco. *Tipografía española, ó, Historia de la introducción, propagación y progresos del arte de la imprenta en España, á la que antecede una noticia general sobre la imprenta de la Europa y de la China...*Madrid: Impr. de las Escuelas Pias, 1861. XIV, 436 p., [2] f. de láms., [1] f. pleg.: il., [2] facs. col.; 24 cm

Compendi sobre els orígens de la impremta a la península Ibèrica.

L'autor i compilador recull geogràficament les principals edicions impreses i la seva història dins de les principals localitats que disposaven d'impremta ja al segle XV en terres hispàniques. El més interessant d'aquesta obra són els comentaris erudits sobre les edicions. Així mateix, l'últim terç del treball està dedicat a diversos estudis sobre l'inici de la impremta a la península Ibèrica, i un de molt interessant sobre la impremta del monestir de Montserrat. Índexs complets.

Topogràfic BC: Ber-8-7436

PAÏSOS BAIXOS

- ❖ **HELLINGA, Wytze Gs.** *The Fifteenth-century printing types of the Low Countries.* Amsterdam: Menno Hertzberger and Co., 1966. 2 vol. XXVIII, 267; 505 p.: il., map.; 39 cm

Complet repertori dels tipus emprats per impressors dels Països Baixos durant el segle XV. Obra en dos volums. El primer dels volums, ordenat per localitat, presenta la situació de les impremtes locals i els principals representants amb els tipus gràfics que empraren en les seves edicions. Al final d'aquest volum hi ha unes taules que agrupen i relacionen més concretament tipus i impressors. La segona part de l'obra és eminentment gràfica, exposa els tipus i edicions incloses al primer volum. La qualitat de les reproduccions, les notes a peu de pàgina i la seva presentació converteixen l'obra en una aproximació erudita a la impremta primerenca als Països Baixos.

Topogràfic BC: Ber-Gfol-52-53 (vol.1-3)

PORTUGAL

- ❖ **HAEBLER, Konrad.** *Typographie ibérique du quinzième siècle: reproduction en facsimile de tous les caractères typographiques employés en Espagne et en Portugal jusqu'à l'année 1500; avec notices critiques et biographiques par Conrad Haebler = Tipografia ibérica del siglo XV: reproducción en facsímile de todos los caracteres tipográficos empleados en Espana y Portugal hasta el año 1500.* La Haye: M. NijhoffLeipzig: K.W. Hiersemann, 1902. 91, 91 p., 87 f. de lám.: il.; 37 cm.

Topogràfic BC: Bon. 1-IV-9

Reproducció en facsimil de tots els caràcters tipogràfics usats a la península Ibèrica fins l'any 1500. Bilingüe, francès-castellà

7. IMPRESSORS

ALEMANYA

- ❖ **Deutsche Buchdrucker des Fünfzehnten Jahrhunderts.** Wiesbaden: Verlag Otto Harrassowitz, 1971. 237 p.: il.; 35cm

Obra que agrupa els principals incunables realitzats per impressors alemanys arreu de la geografia europea. Ordenada cronològicament, les entrades contenen el nom de l'impressor, la data d'edició, una breu informació al respecte de la mateixa i a la pàgina següent es reproduïx una pàgina de l'obra esmentada. Interessant per a comprovar la diàspora d'impressors alemanys o germànics arreu d'Europa en els primers temps de la impremta. Índex.

Topogràfic BC: Ber-Fol-679

BÈLGICA

- ❖ **ROUZET, Anne.** *Dictionnaire des imprimeurs, libraires et éditeurs des XVe et XVIe siècles dans les limites géographiques de la Belgique actuelle.* Nieuwkoop: B. De Graaf, 1975. [6], 287 p.; 28 cm

Repertori biobibliogràfic d'impressors, editors i llibreters dels territoris de l'actual Bèlgica. Ordenació alfabètica, les entrades contenen breus apunts biogràfics de l'impressor o de l'oficina, acompanyats de les ressenyes de les edicions més importants amb dades curioses com la persona que l'encarregà o que es feia càrrec de les despeses. Finalment, van acompanyades de bibliografia. Índex d'impressors per lloc d'activitat.

Topogràfic BC: R 655.1(493)"14/15"(038)Rou 4º

ESPANYA

- ❖ **DELGADO CASADO**, Juan. *Diccionario de impresores españoles : siglos XV-XVII*. Madrid: Arco/libros, cop. 1996. 2 vol.; 22 cm

Recopilació d'impressors i editors que treballaren a la península Ibèrica durant els dos primers segles de la impremta. Ordenació alfabètica. Cadascuna de les entrades conté les dates d'activitat, una breu història o trajectòria de l'impressor, acompanyada de les edicions més importants que realitzà i bibliografia. Al final, l'obra aporta una bibliografia complementària, una cronologia per localitats. Eina molt interessant per a professionals en la matèria.

Topogràfic BC: SL 655.11(46)Del

8. MARQUES D'IMPRESSORS

- ❖ **JUCHHOFF**, Rudolf. *Drucker & Verlege-rzeichen des 15. Jahrhunderts in den Niederlanden, England, Spanien, Böhmen, Mähren und Polen*. München: Verlag Der Münchner Drucke, 1927. XX, 131 p.: il.; 26 cm

Recull de marques d'impressors dels Països baixos, de la península Ibèrica, Illes britàniques, Polònia, Moràvia i Bohèmia del segle XV. Ordenació per origen i després per ordre alfabètic. Cadascuna de les entrades conté la reproducció de la marca de l'impressor i una breu descripció del taller o oficina tipogràfica amb referències a repertoris que la citin. Índexs.

Topogràfic BC: A 65-4-47

- ❖ **MCKERROW**, Ronald Brunlees. *Printer's & publishers' devices in England & Scotland 1485-1640*. London: Bibliographical Society at the Chiswick Press, 1913. LIV, 216, [1] p., [69] f. de lám.: il. 28 cm

Conté més de 400 marques usades per impressors residents a Anglaterra i Escòcia des de la introducció de la impremta fins el 1640. La primera part de referències bibliogràfiques es completa amb la segona, que inclou molt bones imatges facsímils de les marques. Índexs

Topogràfic BC: Ber-4-2393

- ❖ **Marques d'impressors** [en línia]. Universitat de Barcelona. Biblioteca.
<http://eclipsi.bib.ub.es/imp/impcat.htm> [consulta: juliol 2008]

Base de dades d'ús compartit amb la base Printer's Devices de la Universitat de Florida. Inclou referències bibliogràfiques, notes sobre les marques d'impressor i imatges digitals de les marques.

Tipus de cerca: paraula clau, impressor-ciutat, marca-divisa i ensenya. Inclou bibliografia.

Accés: Lliure

- ❖ **Printer's Device.** University of Florida. George A. Smathers Libraries, 2000.
<http://web.uflib.ufl.edu/SPEC/rarebook/devices/device.htm> [consulta juliol 2008]

ALEMANYA

- ❖ **WEIL, Ernst.** *Die Deutschen druckerzeichen des XV jahrhunderts.* Hildesheim: Georg Olms Verlag, 1970. 105 p.; 21 cm

Recull de marques d'impressors del segle XV de l'àmbit germànic. Ordenada per població, ressenya el nom de l'impressor, els anys d'activitat i la marca, en una bona reproducció. Conté també els repertoris que citen l'impressor i la seva marca.

Topogràfic BC: Ber-8-7367

BÈLGICA

- ❖ **VANDEWEGHE, Frank.** *Drukkersmerken uit de 15de en de 16de eeuw binnen de grenzen van het huidige België = Marquet typographiques employées aux XVe et XVIe siècles dans les limites géographiques de la Belgique actuelle;* Frank Vandeweghe & Bart op de Beeck. Nieuwkoop: De Graaf, 1993. XXI, 316 p.: il.; 28 cm

Repertori de marques tipogràfiques usades als segles XV i XVI als territoris de la Bèlgica actual (exclou els impressors belgues a l'estranger). Ordenació alfabètica. Inclou reproduccions de les marques. Índexs

Topogràfic BC: Ber-4-2391

FRANÇA

- ❖ **DELALAIN, Paul.** *Inventaire des marques d'imprimeurs et de libraires de la collection du Cercle de la Librairie.* 2e éd. revue et augmentée. Paris: Cercle de la librairie, 1892. XXVIII, 355 p. ; 29 cm

Inventari de marques tipogràfiques dels impresos de la col·lecció del Cercle de la Librairie. Ordenat alfabèticament per impressors. Punt de vista històric.

Topogràfic BC: R 655.1 Del Fol

- ❖ **MEYER, Wilhelm Josef.** *Die Franzosiscehn Drucker- und Verlegerzeichen des XV. Jahrhunderts.* München: George Olms, 1970. 171 p.: il.; 21 cm

Recopilació de les marques d'impressors francesos del segle XV. Ordenada alfabèticament per localitats, i al seu torn per impressors. L'entrada, breu, consta de la reproducció de la marca, amb el nom de l'oficina o l'impressor i els anys d'activitat. Al final, figura el repertori que cita o buida la marca o l'impressor. Índex.

Topogràfic BC: Ber-8-7164

- ❖ **POLAIN, M. Louis.** *Marques des imprimeurs et libraires en France au XVe siècle.* Paris: Librairie Droz, 1926. VIII, 207 p.: il.; 28 cm

Servei d'Accés i Obtenció de Documents

Recopilació de marques d'impressors francesos del segle XV. Ordenació alfabètica per localitats. Cadascuna de les entrades conté, a part de la localitat on estava l'oficina de l'impressor, el nom d'aquest, i amb bona qualitat, la marca del mateix. Figura un petit resum de l'activitat que desenvolupà l'impressor, les principals obres que imprimí i els repertoris o catàlegs bibliogràfics que les buiden.

Topogràfic BC: Ber-4-2392

- ❖ **RENOUARD**, Philippe. *Les Marques typographiques parisiennes des XV-XVIe siècles*. Paris: Lib. Honoré Champion, 1926. 7, 381 p.; 32 cm

Recull 1142 il·lustracions i descripcions de marques tipogràfiques estampades a París fins el 1600, ordenades alfabèticament per nom d'impressor. Inclou llista de divises

Topogràfic BC: R 655.1(44.361)"15/16"Ren 4º

ESPANYA

- ❖ **HAEBLER**, Konrad. *Spanische und Portugiesische Bücherzeichen des XV und XVI Jahrhunderts*. Naarden: Anton W. van Bekhoven, 1969. XL p., 46 p. de lám.: il.; 36 cm. Facsímil, Strassburg: Edit. Heitz, 1898

Llista alfabètica de 93 impressors espanyols i portuguesos, amb breu biografia ordenada per dates entre les quals l'impressor era en actiu. Inclou bona reproducció de les marques. Facsímil de l'edició de 1898.

Topogràfic BC: R 655.1(46)Hae Fol

- ❖ **VINDEL**, Francisco. *Escudos y marcas de impresores y libreros en España durante los siglos XV a XIX*. Barcelona: Orbis, 1942. 636 p.; 28 cm

Primer estudi exhaustiu sobre el tema de les marques tipogràfiques a Espanya. Recull més de 800 marques estampades entre 1484 i 1850, ordenades cronològicament, amb reproducció facsímil. Inclou índexs

Topogràfic BC: R 655.1(46)(09)Vin-4

9. ENQUADERNACIÓ

- ❖ **CLAVERÍA**, Carlos. *Reconocimiento y descripción de encuadernaciones antiguas*. Madrid: Arco/Libros, cop. 2006. 249 p.; 22 cm

Síntesi sobre el món de l'enquadració de manuscrits i incunables. Breu recorregut per les arts i tècniques de l'enquadració. Eina molt útil pels professionals de cara a la identificació i classificació d'enquadracions antigues. Conté un glossari de termes relacionats amb el món de l'enquadració i el llibre. Bibliografia àmplia.

Topogràfic BC: Ber-8-10539

- ❖ **GOLDSCHMIDT**, E. Peter. *Gothic & renaissance bookbindings: exemplified and illustrated from the author's collection*. 2nd unchanged ed. Nieuwkoop: B. de Graaf; Amsterdam: N. Israel, 1967. 2 vol. 369 p.; CX, [50] f. de lám.: il.; 28 cm

Obra molt completa de referència al voltant del món de l'enquadració del manuscrit tardomedieval i l'incunable. L'autor, basant-se en la seva col·lecció, fa un recorregut per les

diferents tècniques i artistes enquadernadors de l'esmentada època. El primer volum de l'obra exposa la teoria. La meitat del volum és un catàleg de peces descrites que per alguna característica especial exemplifiquen un tipus d'enquadernació. I el segon conté les reproduccions dels documents descrits al primer volum. Eminentment gràfica, l'obra presenta les làmines en blanc i negre, fet que desllueix un xic el treball. Per la resta, es tracta d'una completa aproximació al món de l'enquadernació del llibre incunable.

Topogràfic BC: Ber-4-2793-2794

- ❖ **MCMURTRIE**, Douglas C. *The Invention of printing: a bibliography*. New York: Burt Franklin, [1942]. 413 p.; 26 cm
Copiosa bibliografia especialitzada sobre el naixement i desenvolupament de la impremta. Dedicada majoritàriament al món de l'incunable, pren un especial èmfasi la part dedicada a l'herència gutenberiana. Inclou monografies i articles de publicacions periòdiques, comunicacions i ponències de congressos. De fet, és molt interessant el buidatge efectuat en publicacions periòdiques especialitzades en història del llibre. Ordenada temàticament.
Topogràfic BC: Ber-4-1566

10. FONTS I PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

- ❖ **Book History Online**
<http://www.kb.nl/bho/> [consulta: juliol 2008]
Completa bibliografia sobre el món del llibre. Inclou monografies, publicacions periòdiques i articles de revistes especialitzades i literatura congressual (ponències i comunicacions). La interfície de cerca permet acotar i especificar la consulta a través de l'àmbit geogràfic, abast cronològic i els camps bibliogràfics com autor, títol, matèria o paraula clau.
- ❖ **Incunabula. Dawn of Western printing**
<http://www.ndl.go.jp/incunabula/e/index.html> [consulta: juliol 2008]
Recurs virtual que agrupa l'estudi de les diferents facetes entorn de l'incunable: tipus, paper, impremta, bibliografies, catàlegs, etc. Es tracta d'una eina molt útil en la introducció al món de l'incunable. L'apartat d'enllaços aporta una variada selecció de recursos ordenats tipològicament: marques d'impressors, imprentes.
Accés: lliure
- ❖ **Incunabula – Virtual Library Historical Auxiliary Disciplines**
http://www.vl-ghw.uni-muenchen.de/57_en.html [consulta: juliol 2008]
Pàgina web que proporciona recursos electrònics al voltant del món de l'incunable. Conté enllaços sobre impressors, tipus gràfics, marques d'impressors, catàlegs, bases de dades i pàgines dedicades específicament a edicions concretes. Recurs de gran utilitat.
- ❖ **Gutenberg-Jahrbuch**. Mainz: Gutenberg-Gesellschaft, [1926]-
Publicació periòdica especialitzada en la història de la impremta. Periodicitat anual. Multilingüe, abunden els articles en alemany i anglès. De caràcter marcadament erudit. Els estudis i treballs contenen sovint il·lustracions i reproduccions d'obres i/o tipus. Índexs.
Topogràfic BC: R 655.1(058)Gut-4

ENVIA ELS TEUS COMENTARIS: info@bnc.cat

Juliol de 2008